

Gemeente IJsselstein

Catalogus van archeologische rijksmonumenten

De Catalogus van archeologische rijksmonumenten geeft een overzicht van de van rijkswege beschermde archeologische monumenten op het grondgebied van de gemeente IJsselstein zoals die geregistreerd staan op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK; peildatum: 1 mei 2022). De rijksmonumenten hebben op de AMK de status van zeer hoge archeologische waarde (wettelijk beschermd). De rijksmonumenten zijn gebouwde of aangelegde onroerende zaken of archeologische terreinen van nationaal belang die behouden moeten blijven.

De rijksmonumenten zijn voorzien van het rijksmonumentnummer waaronder ze geregistreerd zijn op de AMK, geografische gegevens (plaats, toponiem, RD-coördinaten, kaartbladcode), het specifieke complextype(n) en de datering. In de toelichting is een korte omschrijving van de aanwezige archeologische resten gegeven.

rijksmonumentnr.: 46200**archeologisch rijksmonument (wettelijk beschermd)**

Plaats:	IJsselstein	Centrumcoördinaten:	131745 / 447941
Toponiem:	IJsselkade; Kloosterplantsoen; De Nieuwpoort	Oppervlakte:	13639 m ²
Complex(en):	Nederzetting, onbepaald uit de late middeleeuwen Klooster(complex) uit de late middeleeuwen	Kaartblad:	38F
Toelichting:	Terrein waarin overblijfselen van het Cisterciënklooster Onze Lieve Vrouwenberg, uit de Late Middeleeuwen (14e/15e eeuw), gelegen in zand en klei op een oeverwal. Tijdens onderzoek zijn een ouder bewoningsniveau (12e eeuw) met beschoeiingsresten en Karolingische vondsten aangetroffen (een bronzen sleutel en een bronzen beslag). Het klooster werd in de eerste instantie te Eiteren gesticht in 1342. Nadat het gebouw in 1349 verwoest werd, werd het in 1394 verplaatst naar deze lokatie: in de zgn. Nieuwstad, een laat-middeleeuwse stadsuitleg. In 1465 werden stad en klooster door de Geldersen geplunderd en verwoest. Vanaf 1466 begon de wederopbouw, maar de stad kreeg een kleinere oppervlakte dan voorheen en het klooster heeft een tijd lang buiten de stadsmuren gestaan. Om strategische redenen werd het klooster nog voor 1482 geheel afgebroken. Diende sinds de 17e eeuw als Ewoutsgasthuis. Bij opgravingen zijn onder andere delen van de kloosterkerk, het kloostergebouw, enkele kapellen en twee grafkelders teruggevonden. De kapel heeft een breedte van 7,84 meter gehad. Een der kloostergangen zal waarschijnlijk 3,30 meter breed zijn geweest. Het klooster zal minstens twee verdiepingen hebben gehad. Het monument is aangetast als gevolg van het plaatsen van hekken en palen. Het oudste onderzoek op het kloosterterrein is in 1937 uitgevoerd (rapportage onbekend). Enkele dagrapporten van M. Doesburg uit 1938 zijn in het bezit van de Historische Kring IJsselstein HKIJ. Later (in 1949?) heeft Renaud onderzoek op het kloosterterrein uitgevoerd (rapportage onbekend; med. T. van der Trier (AWN)). Meer recente onderzoeken zijn vermeld in bijlage 4 (onderzoeken 3, 14, 23, 106 en 114).		

rijksmonumentnr.: 46201**archeologisch rijksmonument (wettelijk beschermd)**

Plaats:	IJsselstein	Centrumcoördinaten:	131336 / 448104
Toponiem:	Centrum; Touwlaan; Kasteellaan; Kronenburgplantsoen	Oppervlakte:	5900 m ²
Complex(en):	Stad uit de late middeleeuwen - Nieuwe tijd Borg/stins/versterkt huis uit de late middeleeuwen - Nieuwe tijd Kasteel uit de late middeleeuwen Kasteel uit de late middeleeuwen - Nieuwe tijd	Kaartblad:	38F
Toelichting:	Betreft een terrein waarin de overblijfselen van het kasteel IJsselstein, gelegen in zware zavel op een oeverwal, net buiten de voormalige ommuring van de middeleeuwse stad IJsselstein. De voormalige grachten van het kasteel liggen binnen het terrein van Zeer Hoge Archeologische Waarde mon nr 15939 (38F-061). Tegenwoordig rest nog een deel van de aanleg en een 16de eeuwse toren. Het eerste kasteel bestond uit een voor- en hoofdburcht. De eerste toren dateert uit het derde kwart van de 13de eeuw. Deze is in 1417 compleet verwoest. Het tweede huis is tussen 1466 en 1477 gebouwd, en begon als een woontoren die geleidelijk uitgebouwd is met diverse bouwblokken en een ommuring. Deze woontoren mat ca. 9 x 7 meter. Het voorterrein bleef dit keer onbebouwd. Na de 17de eeuw raakte het huis in verval. In 1888 is alles gesloopt, op de nu nog bestaande traptoren na: dit is een zware vierkante toren waarin een fraai gemetselde trap, daterend uit ca. 1500. In 1955 is vanwege rioleringswerkzaamheden archeologisch onderzoek uitgevoerd. Muurwerk is gefotografeerd. In 2001 heeft het RAAP een onderzoek met boringen en geofysische metingen uitgevoerd. Kasteelresten en het grachtenstelsel zijn in kaart gebracht. Mogelijk is er ter plaatse sprake van verstoring door bebouwing. Bovendien kan door de huidige begroeiing op het monument schade aan de resten ontstaan door doorworteling en windworp.		